

Türkiye'nin kırsal kalkınma belgelerinde yer alan kırsal veriler ve bu verilerin TÜİK veritabanında erişilebilirliği açısından incelenmesi

Gülce OLGUN SUSTA^{1*}

¹*İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, İzmir, Türkiye*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 02.05.2024

Kabul: 28.06.2024

Çevrimiçi mevcut: 30.06.2024

Anahtar Kelimeler:

Kırsal kalkınma

Kırsal alan

Kırsal veriler

Kırsal veri tabanı

ÖZET

Çalışmada ulusal kırsal kalkınma politikalarını büyük ölçüde yönlendiren belgelerde altı çizilen kırsal kalkınma politika ve stratejilerini uygulamaya geçirmek veya eyleme geçmiş plan ve projelerin izleme ve değerlendirmesini yapabilmek için gereksinim duyulan verilerin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) eri tabanında erişime açık olup olmadığı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin kırsal kalkınma politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında kullanacağı istatistikleri belirlemesi ve bu istatistiklerden kırsal alan göstergeler setini oluşturması gerekmektedir. Bu istatistik ve göstergeler seti kırsal kalkınma uygulamalarında ülke kaynaklarının nasıl, nereye ve ne şekilde yönlendirileceğinin tespit edilmesi bakımından önemlidir.

Kırsal kalkınma politika belgelerinde ele alınan konular, sorun tespitleri ve çözüm önerileri adı üzerinde kırsal alanları, kırsalda ve/veya tarımda faaliyet gösteren, yaşamını sürdüren kesimi ilgilendirmektedir. Ortaya çıkan aksaklıkların büyük oranda çeşitli temel istatistiksel göstergelerde kırsal alan detayında veriyi erişilememesinden dolayı yaşandığı görülmektedir.

TÜİK veri tabanında 2014 öncesi döneme yönelik yayınlanan kır-kent ayrımındaki istatistiklerin özellikle "işgücü" ve "Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları" başlıkları altındaki oldukça kısıtlı veri setlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Oysaki, kırsal politikaların üretilmesinde ve uygulanmasına zemin oluşturacak göç istatistikleri, eğitim, sağlık, cinsiyete yaş grubuna göre nüfus verilerinin kırsal alan ayrımında üretilmesi önem arz etmektedir. Yalnızca 2014 sonrası değil, öncesi dönemde de kırsala ait demografik yapı verileri kapsamlı bir şekilde mevcut değildir.

TÜİK kırsal kesimin genel ekonomik ve sosyal profilini yansıtmak üzere, düzenli aralıklarla güncellenen kırsal göstergeler veri tabanına sahip değildir. Kırsal nüfusu ve kırsal alanları ilgilendiren veriler dağınık bir şekilde, çeşitli veri tabanları taranarak elde edilmek durumundadır. 2014 sonrası veriler genellikle Türkiye geneli şeklinde derlenmekte, nadir de olsa bazı verilerin ilçe düzeyine kadar detaylandırıldığı görülmektedir.

Examination of rural data in Turkey's rural development reports and their accessibility within the Turkstat database

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 02.05.2024

Accepted: 28.06.2024

Available online: 30.06.2024

Keywords:

Rural development

Rural area

Rural data

Rural database

ABSTRACT

The study aims to assess the accessibility of data necessary for implementing the rural development policies and strategies outlined in documents that largely guide national rural development policies. Additionally, it aims to determine whether the data needed to monitor and evaluate implemented plans and projects are accessible in the TURKSTAT (Turkish Statistical Institute) database. The objective is to identify gaps in the database where data for rural indicators, as outlined in Turkey's rural development policy documents, is lacking. It is crucial to determine and create a set of statistics and indicators for shaping and implementing Turkey's rural development policy. This set of statistics and indicators plays a vital role in determining how, where, and in what manner national resources will be directed in rural development applications.

The issues addressed in Turkey's rural development policy documents, problem assessments, and proposed solutions are specifically relevant to rural areas, impacting the population engaged in rural and/or agricultural activities. The challenges that have emerged largely stem from the inability to access detailed data on rural areas in various key statistical indicators.

Statistics that differentiate between rural and urban areas published before 2014 in the TURKSTAT database are notably concentrated in limited datasets, particularly under the headings of "labor force" and "income distribution and living conditions." However, migration statistics, education, health, and population data by gender and age group specific to rural areas are crucial for generating and implementing rural policies.

Comprehensive demographic structure data specific to rural areas is not readily available, not only after 2014 but also in the pre-2014 period. TURKSTAT lacks a regularly updated database of rural indicators reflecting the overall economic and social profile of rural areas. Data relevant to the rural population and rural areas are obtained by searching various scattered databases, which are updated at irregular intervals. 2014 data is often compiled at the national level, with rare instances of data being detailed down to the district level.

1.Giriş

Günümüzde kırsal ekonomi; gıda güvenliği, iklim değişikliği, kısıtlı ekonomik çeşitlilik, kırsalda gelir düzeyinin düşüklüğü, kırsaldaki yaşam standartlarının kente göre daha geride kalması, kırsalda nüfus çözülmesi ve tarımsal üretime etkileri vb. önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle tarımsal üretimle ilgili sorunlarının büyük ölçüde üstesinden gelmiş olan Avrupa Birliği (AB) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üye ülkeleri arasında, kırsal kalkınma, akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümenin desteklenmesi amacına ulaşmak açısından önemli bir rol oynamaktadır. AB üye ülkeleri, birliğin ilk yıllarında kırsal alanlarda kalkınmayı hedefleyen politikalarını, tarım sektörünü doğrudan destekleyen ve tarımsal büyümeyi amaçlayan bir perspektifle şekillendirmişlerdir. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde, AB'nin kırsal kalkınma politikası, birliğin değişen önceliklerine adapte olmuş ve "Ortak Tarım Politikası"nın (OTP) ikinci bir ayağı olarak ortaya çıkmıştır. AB'nin kırsal kalkınma politikası, zaman içinde bir dizi değişikliklerle şekillenmiş ve kırsal alanlardaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, kırsal bölgelerde rekabet gücünün artırılması, yerinde kalkınmanın teşvik edilmesi, çevresel ve insan sağlığına duyarlılık gibi sürdürülebilirliği hedefleyen politikalar öne çıkmıştır (Yenigül, 2017).

Türkiye, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kırsal kalkınma konusuna önem vermesine rağmen yakın zamana kadar kırsal kalkınma konusu daha çok tarımsal büyüme ile özdeşleştirilmiş ve bu yönde politikalar izlenmiştir. Türkiye'nin kendi iç dinamikleri, bölgeler arası farklılaşan coğrafi ve sosyo-kültürel yapı ve karmaşık sorunlarının varlığı kırsal kalkınmanın önünde engel teşkil etmiştir. Türkiye kalkınma plan ve programlarında özellikle Avrupa Birliği uygulamalarını yakından takip edip, kendi koşullarına uyarlamasına rağmen, kırsal politikaların başarıya ulaşmasında adaylık sürecinin de etkisiyle model olarak aldığı AB ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

1999 yılında gerçekleştirilen ilk Tarım Şurası ile tarım ve kırsal konusunda tüm paydaşlar geniş bir platformda bir araya getirilerek Tarım ve Orman Bakanlığı'nın kısa, orta ve uzun dönem stratejilerinin belirlenmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Daha sonra 2004 ve 2019 yıllarında ikincisi ve üçüncüsü gerçekleştirilen şuralar ile çeşitli bakanlıkların kurum ve kuruluşlarının üst düzey temsilcileri, üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileri bir araya gelmiş, çalışmalar sonucu ortaya çıkan sonuç bildirgesi ile tarım ve kırsal politikaların ilgili dönemi kapsayan öncelikleri kamuoyuna sunulmuştur.

Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde kullanılacak istatistikleri belirlemesi, bu istatistiklerden kırsal alan göstergeler setini oluşturması önem arz etmektedir. Oluşturulacak bu istatistik ve göstergeler seti, hem AB kaynaklı fonların hem de ülke kaynaklarının kırsal kalkınma projelerine nasıl, nereye ve ne şekilde aktarılacağına tespitinde temel bir rol oynayacaktır. İstatistiklerin eksikliği, birlik tarafından sağlanacak yardımların alınması, kırsal kalkınma projelerinin uygulanması, kaynak temini, veri temini ve izleme-değerlemede zorluklara yol açabilir. Bu bağlamda, çalışma Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarını belirleyen üç temel belgeyi (Üçüncü Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Üçüncü Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Komisyon Raporu ve Onbirinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu) kapsamaktadır. Bu belgelerde ifade edilen politika yönergeleri, amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik uygulanacak faaliyetler için politika yapımcılar ve uygulayıcıların ihtiyaç duyduğu verilerin TÜİK üzerinden erişilebilirliğini ortaya koymaktadır. Çalışma, sadece gelecekteki uygulamalar için değil, aynı zamanda mevcut projelerin performansının izlenmesi ve değerlendirilmesi için gerekli olan veri boşluklarının belirlenmesi açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Türkiye için

kırsal kalkınma uygulamalarında öncelikli istatistik göstergelerinin belirlenmesine, eksik olan verilerin giderilmesine yönelik sorumlu kuruluşlara öneri sunma açısından da önem arz etmektedir.

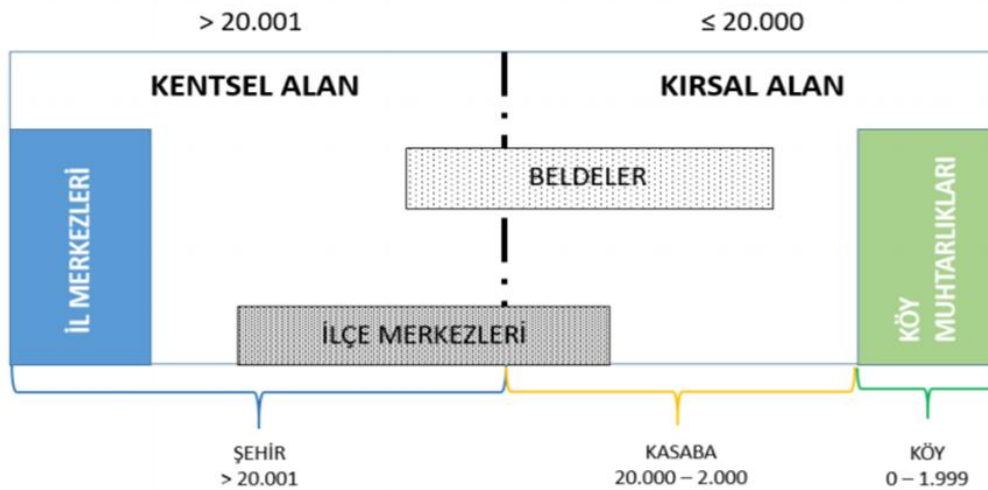
2. Materyal ve Metot

Çalışma TÜİK, OECD ve Eurostat veri tabanları, ulusal kırsal kalkınma politika belgeleri ve diğer tez, makale vb. bilimsel çalışmaların literatür taramasına dayanmaktadır. Çalışmada Türkiye’de ve adaylık /üyelik bağı bulunduğu AB ve OECD’de kabul gören kırsal alan tanımları metodolojik olarak kıyaslanmış, AB ve Türkiye’de geçerli olan güncel kırsal kalkınma yaklaşımları tartışılmış, AB ve Türkiye’de resmi istatistik kurumu tarafından yayınlanan kırsal istatistiklerin genel bir değerlendirmesi yapılmış, sonrasında da ulusal kırsal kalkınma politikalarını büyük ölçüde yönlendiren belgelerin en son yayınlanmış tarihli resmi raporları üzerinden veri boşluk analizi yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda kırsal politikalara yönelik olarak değil, kırsal politikalar ile ilişkili verilere yönelik olarak tavsiye niteliğinde çıktılar elde etmek amaçlanmıştır.

3. Tanımsal Olarak “Kırsal Alan” Sorunsalı

Kırsal alan denildiğinde nüfus yoğunluğunun nispeten az olduğu, ekonomik faaliyetlerin daha çok tarımda odaklandığı, doğa şartlarının ve geleneksel normların yaşamı yönlendirmede etkin olduğu, sağlık, eğitim ve haberleşme gibi sosyal olanakların görece yetersiz olduğu alanlar anlaşılmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2004).

Ülkeler, idari yapılarını dikkate alarak kendilerine özgü kırsal alan tanımları geliştirmekte ve farklı amaçlar için çeşitli tanımlar kullanmaktadır. Türkiye’de çeşitli kamu kurumları tarafından yürütülen faaliyetlerin kapsamı ve amacına bağlı olarak farklı kırsal alan tanımlamaları mevcuttur. Bu tanımlamalar arasında, genellikle TÜİK’in tanımlarının referans alındığı gözlemlenmektedir. İki farklı yaklaşım dikkat çekmektedir. İlk yaklaşım, 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun öncesi dönemde, yerleşim yerlerinin idari statüsüne göre il ve ilçe merkezleri haricindeki tüm yerleşim yerlerini içermekteydi. İkinci yaklaşım ise demografik unsurlara dayanarak, nüfus eşiğini kriter olarak alan; nüfusu 20.000’den az olan yerleşim yerlerini kırsal alan olarak tanımlamaktadır. Bu iki yaklaşımın kesişim kümesine bakıldığında Şekil 1’de gösterilen şema oluşmaktadır.

Şekil 1. İdari statü ve nüfus eşiği kriterine göre kırsal ve kentsel alan tanımlarının kapsamı

18.03.1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu'na göre ise, nüfusu 2.000'den az olan yerlere "köy", nüfusu 2.000-20.000 arasında olanlara "kasaba", ve 20.000'den fazla olanlara "şehir" denilmektedir. Bu tanımlamalara göre, köy ve kasabalar "kırsal alan", il ve ilçe merkezleri ise "kentsel alan" anlamına gelmektedir. Ancak, Türkiye'de kır/köy ve kent/şehir kavramlarının sıkça birbirleriyle yer değiştirmesi, yapılan araştırmalarda mekânsal boyutta veri elde edilmesini ve istatistiklerin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Köy-şehir tanımı genellikle tam sayımlarda, kır-kent tanımı ise anket çalışmalarında kullanılmaktadır (Olgun Susta, 2018).

Türkiye'de kırsal kalkınma politikalarının odak noktasını oluşturan tanım, Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi (2021-2023) tarafından belirlenen nüfus eşiği kriterine dayanmaktadır. Bu bağlamda, 20.000 altındaki nüfusa sahip olan tüm yerleşim yerleri kırsal yerleşim olarak sınıflandırılmaktadır. 2012 yılı itibarıyla, Türkiye'de kentsel yerleşimler (Ardahan hariç), tüm il merkezleri ile birlikte belirli ilçe merkezleri ve bazı beldelerden oluşurken; kırsal yerleşimler, tüm köy muhtarlıkları ve belirli beldeler ile ilçeleri kapsamaktadır. Bu sınıflandırma, kır ve kent arasındaki farkı belirleme amacını taşımaktadır ve ülkenin yerleşim alanlarını kapsamlı bir şekilde tanımlamaktadır.

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte, büyükşehir belediyesi sınırları genişletilerek kırsal alanlar da kapsama alınmıştır. Ancak, bu yasa ile birlikte mahalleye dönüştürülen köyler ve beldeler nedeniyle tüzel kişiliği kaldırılan yerleşim birimleri, istatistiksel açıdan kentsel ve kırsal alanlar arasında ayırım yapmayı zorlaştırmıştır. Tüzel kişiliklerinin olmaması sebebiyle, şehir merkezlerindeki mevcut mahalleler ile kırsal alandaki yeni mahalleler arasında kesin bir istatistiksel ayırım yapılamamaktadır. Bu durum, kırsal nüfus büyüklüğü ve kırsal alan sınırlarının belirlenmesini mevcut tanımlar üzerinden tespit etmeyi ve gelecek yıllar için planlamayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle, yerel yönetimdeki bu değişikliklere minimal düzeyde etki edecek yeni bir kırsal alan tanımının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2014-2020 (UKSS-II) belgesinde, yeni tanımın oluşturulması sürecinde göz önünde bulundurulması gereken detaylar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2014). UKSS-III belgesinde ise kırsal alan tanımının yeniden gözden geçirilme çalışmalarının, On Birinci Kalkınma Planı'nda yer alan 711.1 numaralı tedbir çerçevesinde ilgili kurumlarla işbirliği içinde TÜİK tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, kırsal alan tanımı çalışması dışında ihtiyaç halinde il veya ilçe düzeyinde genel bir kırsallık endeksi çalışmasının da yürütüleceği rapor kapsamında ifade edilmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021).

2012 yılında büyükşehir statüsüne kavuşan illerden, OECD'ye göre hiçbiri "Ağırlıklı Kentsel Bölge" kategorisinde değildir. Bu illerden dokuz tanesi "Orta Bölge" sınıfında, dört tanesi (Tekirdağ, Manisa, Şanlıurfa, Mardin) "Kente Yakın Ağırlıklı Kırsal Bölge" ve bir tanesi (Muğla) "Kente Uzak Ağırlıklı Kırsal Bölge" kategorisinde yer almaktadır. OECD verileri incelendiğinde ortaya çıkan tablo, Türkiye'de idari statü kriterine dayanılarak elde edilen kır ve kent nüfusu verilerini bir kez daha sorgulattır niteliktedir. Zira kır-kent

nüfusu ele alındığında ulusal ve uluslararası veriler arasında göz ardı edilemeyecek düzeyde fark oluşmaktadır. 6360 sayılı yasa sonrası 2014 yılı itibariyle TÜİK verilerine göre %91.8 olan şehir nüfusu, OECD metodolojisine göre %33.4 olarak saptanmaktadır. Bu durum ülkeler arası karşılaştırmaya olanak sağlayan yeni bir kırsal alan tanımının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır (OECD, 2022).

Avrupa Komisyonu, 2010 yılında OECD metodolojisine dayalı yeni bir tipolojiyi benimseyerek bölgeleri "Ağırlıklı Kırsal Bölge", "Orta Bölge" ve "Ağırlıklı Kentsel Bölge" olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Bu tipoloji, her bölgenin verilerinin karşılaştırılabilir olmasını sağlamak amacı gütmektedir. Sonuç olarak Eurostat tarafından bölgesel istatistiksel verilerin temini için İstatistikî Bölge Birimleri Nomenklatürü (NUTS) oluşturulmuştur. NUTS sistemi, Avrupa Birliği'ndeki ekonomik bölgeleri üç dereceye ayıran bir kategorizasyon içermektedir (Eurostat, 2020a).

2013 yılından itibaren büyükşehir belediyesi bulunan 30 ildeki belde ve köylerin nüfusunun mahalle statüsüyle şehir nüfusu altında raporlanması, idari statü ölçütüyle hesaplanan köy-şehir nüfusu oranlarını şehirler lehine yapay olarak bozmuştur. Belde ve köy nüfusları bağlı oldukları ilçenin toplam nüfusu içinde gösterilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, nüfusu 20.000 altında yer alan köy ve beldelerin nüfusu ilçe merkezi nüfusu içerisine dahil edildiğinden ilçelerin hemen hemen tamamının nüfusu 20.000 üzerine çıkmıştır. Böylece, nüfus eşiği kriteri açısından gerçeği yansıtmayan bir şekilde kırsal nüfusun kentsel nüfusa nicel anlamda geçişi söz konusu olmuştur. Günümüzde, mevcut koşullarda köy ve beldelerin idari bağıllık değişikliğinden dolayı veri hesaplama yöntemi sağlıklı sonuçlar sunmamaktadır. Bu sebeple Türkiye'de kırsal istatistiklerin güvenilir ve sürekli şekilde üretilebilmesi için, idari bağıllık ve yönetsel alan değişikliklerinden etkilenmeyen, uluslararası karşılaştırılabilirliği olan bir tanıma ihtiyaç vardır.

Günümüzde, küresel düzeyde mekânsal tanımlamalara yönelik eğilimler, kır-kent ayrımını keskin bir çizgi ile ayırmaktan ziyade, birden fazla bileşenden oluşan çok kademeli tanımlara doğru kaymaktadır. Sert sınırlar yerine, kır-kent ayrımının bir derecelendirme sorunu olarak değerlendirilmesine yönelik çabalar artmaktadır. Kırsal alanların tanımlanması tek bir faktöre indirgenemez. Kırsal alanların özelliği ve kırsallığı oluşturan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel karakterler, ülkeler arasında çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle, kırsal alan tanımında farklı kriterlerin bir araya getirilmesi ve bu kriterlere dayalı derinlemesine bir tanımlamanın yapılması önemlidir. Kırsal istatistik verilerinin temini açısından, Eurostat ve OECD tarafından geliştirilen kırsal alan tanımları geçerliliklerini koruyan, kapsamlı tanımlamalardır.

Eurostat'ın çeşitli yıllarda yayınlamış olduğu veriler ele alındığında kırsal/kentsel alan kavramlarının sadece ülkeden ülkeye değil yıldan yıla, kullanılan metodolojiye göre değiştiği görülmektedir (Eurostat, 2020b). Eurostat'ın kullanmış olduğu metodolojide belli aralıklarla düzeltmeler yapılmakta ülkeler arası kıyaslamada yerel yönetim birimleri kaynaklı heterojenliklerin minimuma indirilmesi hedeflenmektedir. Gerek OECD gerek ise Avrupa Birliği'nin arşiv raporları incelendiğinde kullanılan metodolojilerin dinamik bir yapıda seyrettiği görülmektedir. Küresel ve yerel ölçekte kırsal alanların sınıflandırmasına olanak sağlayan, aynı zamanda uluslararası karşılaştırmalara da sıfır hata ile olanak veren kabul görmüş bir kırsal alan tanımı yaratmak elbette kolay

olmayacaktır fakat coğrafi bilgi sistemlerinden faydalanarak hazırlanacak olan veri tabanı tasarımları kırsal alanların mekânsal boyutta planlanmasında ve optimal düzeyde sınıflandırılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

TÜİK Resmi İstatistik Programı (2022-2026) belgesinde, Kır-kent tanımlamasının kesin bir doğrulukta yapılabilmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen Mekansal Adres Kayıt Sistemi Projesi (MAKS) projesinin sonuçlanması gerektiğini ifade etmiştir. Halihazırda "MAKS" projesinin tamamlandığı illerde adres noktaları ile eşleştirilen gerçek nüfus bilgisinden yola çıkarak nüfus yoğunluğu gridleri üretilmesi planlanmaktadır. Bu yöntemle elde edilen nüfus yoğunluğu gridleri, AB standartlarında kır-kent tanımlaması için belirtilen üçlü ve yedili sınıf ayrımında il/ilçe bazında kır-kent sınıflandırması yapmak için kullanılacaktır. TÜİK il, ilçe ve grid ayırımında Avrupa kentleşme derecesi tanımına uygun kent-kır verisi üretimi için 2024 yılını işaret etmiştir (TÜİK, 2022).

4.Kavramsal Olarak Kırsal Kalkınma ve Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Gündemi

Kalkınma, mevcut durumdan veya önceki konumdan hareket ederek, olumlu yönde değişimi teşvik eden dinamik bir kavramdır. Bu terim, bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde evrimi olarak tanımlanabilir (Tolunay ve Akyol, 2006).

Ekonomide, "Büyüme" (growth) ve "Kalkınma" (development), en çok tartışılan kavramlardan ikisidir. Bu durum, ekonomik kalkınma teorisinin karmaşık bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Sıkça, bu iki kavramın aynı şeyi ifade ettiği düşünülmektedir. Ancak, teoride ve uygulamada, büyüme ve kalkınma kavramları farklı yerlere ve anlamlara sahiptir (Savaş, 1979). Geray'a (1991) göre bir ülkenin ekonomisinin sağlıklı bir seyir izlemesi önemlidir, ancak kalkınma perspektifinden bakıldığında, sadece olumlu ekonomik gelişmelerle yetinmek yeterli değildir. Ekonomik büyüme, olumlu ekonomik gelişmelerin elde edilmesini ifade ederken, kalkınma daha çok niteliklerle ilişkilidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki olaylar, ulusal kalkınma sürecinde ekonomik büyümenin tek başına yeterli olmadığını göstermiştir. Bu süreç, ekonomik büyümenin sosyo-kültürel, çevresel ve mekânsal boyutlar gibi yaşamın diğer alanlarıyla desteklenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu değişiklikler, kalkınma anlayışını "ekonomik büyüme" den "toplumsal kalkınma" ya doğru yönlendirmiş ve bir bakıma "sürdürülebilir kalkınma" anlayışının temelini atmıştır.

Dünya genelinde kırsal kalkınma yaklaşımı, toplumların gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişen bir süreç izlemektedir. İlk başlarda gelir düzeyini artırma amacına odaklanan kırsal kalkınma çabaları, zamanla edinilen deneyimler sonucunda kırsal altyapının geliştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, doğal kaynakların korunarak kullanılması gibi hedeflere yönelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, kırsal kalkınma genellikle tarımsal üretim ve gelir artışı üzerine odaklanmış, ancak bu yaklaşımın sürdürülebilir olmadığı anlaşılacak insan ve çevre odaklı bir kalkınma modeli benimsenmiştir. Yeni kırsal kalkınma paradigması, sadece üretim artışını değil, çevre dostu üretim tekniklerini, gelirin adil dağılımını ve sosyo-kültürel yapıyı da gözeterek bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir.

Kırsal kalkınma, 19. yüzyılın başlarından itibaren literatüre girmiş olup, zaman içinde teknolojik ilerlemeler ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle bağımsız bir politika alanı haline gelmiştir. Dünya genelinde ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel politikalarda yaşanan değişimlere paralel olarak, ülkeler ulusal ve uluslararası politika oluşturma ve

uygulama konularında revizyonlara gitmişlerdir (Gülçubuk ve ark.). Küreselleşme, iklim değişikliği, kentleşme gibi etmenler uzun süredir bu politikaların şekillenmesinde etkili olmuşken, son dönemde kırsal kalkınma süreçlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen sosyal, mekânsal ve çevresel sürdürülebilirlik odaklı yaklaşımlar da öne çıkmıştır.

Türkiye'de kırsal kalkınma çalışmalarının, Cumhuriyet'in ilanından sonra başladığı bilinmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra, ülke genelinde tarım ve kırsal kesimde kalkınma çabaları ortaya çıkmıştır. Öte yandan nüfusun büyük bir bölümünün kırsal kesimde yaşaması ve ekonominin tarıma dayalı olması sebebiyle, kırsal alanlara atfedilen önemin arttığını söylemek mümkündür. Türkiye ekonomisinin 1960'lardan sonra planlı döneme geçişiyle birlikte, belirlenen planların uygulanmasıyla kalkınma düzeyinde hızlı bir artış gözlemlenmiştir (Akalin, 2021).

Tarımda modernizasyonun öne çıktığı 1960'lar, tarımsal destekleme sübvansiyonları ve devlet müdahalelerinin belirleyici olduğu 1970'ler, ticaretin serbestleştirilmesi ve piyasa ekonomisine geçişin ön planda olduğu 1980'ler, katılımcılık ve yetki devri gibi politika yaklaşımlarının öne çıktığı 1990'lar, kırsal kalkınma süreçlerini şekillendiren evreler olarak özetlenebilir (Gülçubuk vd. 2010).

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra hayata geçirilen politika ve uygulamaları belirleyen Kalkınma Planları, Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi, Kırsal Kalkınma Eylem Planları ve diğer ilgili belgeler ele alındığında, bu politika ve uygulamaların belli başlı bazı hedefler doğrultusunda şekillendiği görülmektedir (Güven, 2017). Bu hedefler:

- Kırsal alanlarda yoksulluğun hafifletilmesi,
- Köyden kente göçün önüne geçilmesi,
- Kırsal ve kentsel alanların gelişme düzeyleri arasındaki makasın daraltılması,
- Kırsal bölgelerde refah seviyesinin artırılması,
- Yereldeki kuruluşların beşeri ve kurumsal potansiyellerinin iyileştirilmesi.

UKKS III (2021-2023)'de ifade edildiği şekliyle Türkiye'nin kırsal kalkınma politikasının temel amacı; "sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, üretici birlikleri ve aile işletmelerinin üretim kapasitesinin ve kırsal iş gücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması ile kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturularak refah düzeyinin artırılması, nüfusun kırsalda tutunmasının sağlanması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır" (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021).

Son yıllarda kırsal kalkınma, uluslararası düzeyde önemli bir konu haline gelmiş, küreselleşme ile birlikte dünya genelindeki tarımsal ve kırsal sorunlar tüm insanları etkileyen bir hale gelmiştir. Tarımın ekonomik ve çevresel krizlere karşı dirençli bir sektör olduğu anlaşılmış ve kırsalın itici güç olarak değerlendirilen hizmetlerin eksikliği, kırdan kente göç ve kırsal çözülmenin devam etmesi, gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir tehdit oluşturmuştur.

Dünya genelindeki kırsal kalkınma gelişmeleri, Türkiye'yi de etkilemektedir. Türkiye, çeşitli kırsal kalkınma yaklaşımlarını deneyen ve uygulayan bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Ancak genellikle büyük ölçekli, sektörel bir odaklı tarımsal üretimi artırmayı amaçlayan merkezi yönetim tarafından kontrol edilen çabalar beklenen sonuçları vermemiştir. Türkiye'nin kırsal alanındaki sorunlar, kırsal bölgelerden kente göçün ekonomik, sosyal ve kültürel zorluklarını göz önüne alarak bütünsel bir yaklaşım ve çeşitli

önlemler gerektirmektedir. Bu nedenle, kırsal kalkınma konusu Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır ve üzerine yönelik çalışmalar ve arayışlar önemli bir ivme kazanmıştır.

Türkiye'nin kırsal kalkınma politikaları iki temel eksene dayanmaktadır. İlk eksen AB'ye uyum sürecinde izlenen politikalar yer alırken, ikinci eksen genel talepler ve değişimlere göre şekillenen ulusal politikalar bulunmaktadır. "Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Raporu ile içsel ve dışsal dinamiklerin etkisi çerçevesinde, kırsal alandaki mevcut durumu ve Türkiye için oluşturulacak kırsal kalkınma politikasının çerçevesini çizmeye çalışmaktadır. Raporda temel dayanak noktası, büyümeye dayalı politika öncelikleri yerine toplumu bütünsel olarak kapsayan bir kalkınma anlayışı içinde 'Sürdürülebilir Refah Toplumu ve Sürdürülebilir Kalkınma' kavramının vurgulanmasıdır" (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018).

Onbirinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporunda uzun vadeli hedeflere ulaşmada Türkiye için önerilen kırsal kalkınma vizyonu; "Sürdürülebilir kırsal kalkınma için; ekonomik, sosyal ve çevresel şoklara karşı daha dayanıklı, üretken, rekabetçi ve kapsayıcı bir kırsal toplum" şeklinde ifade edilmiştir. Bu vizyon çerçevesinde; uygulanan tüm eylemlerde sürdürülebilirlik, kapsayıcılık, tamamlayıcılık, ortaklık, yenilikçilik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iyi yönetim ilkelerini göz önüne alan çok sektörlü ve çok paydaşlı bir kırsal kalkınma politikasının yürütülmesinin önemi vurgulanmıştır. Raporda kırsal kalkınmaya ilişkin amaç, hedef ve politikalar ayrıntılı olarak, maddeler halinde açıklanmıştır. Bu bağlamda 6 temel amaç belirlenmiş, bu amaçlara ulaşmak için alt hedefler sıralanmıştır. Kırsal kalkınma için ortaya konulan amaç ve hedefler UKKS III belgesindeki ulusal hedefler ile uyumlu olup, BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sunacak niteliktedir.

Ulusal Kırsal Kalkınma belgeleri incelendiğinde; kırsal alanı tarımsal üretimin yapıldığı merkezler olarak gören yaklaşımdan çok, kırsalın sosyolojik yapısını dikkate alan ve kırsalın değişen talep ve beklentileri doğrultusunda şekillenen bir yaklaşımın belirlendiği anlaşılmaktadır. Kırsal alanlardaki hedef sektör sadece tarım değil, turizm ve imalat gibi hizmetler ve sanayi sektörlerini de içermektedir. Tarım sektörünün rekabet gücünü ve tarım gelirlerini artırma hedefleri; kırsal alanın rekabet gücünü artırma, yerelde insan kaynakları ve doğal kaynakların değerlendirilmesini temel alan insan ve çevre odaklı hedeflere yönelmiştir. Tarımsal alanda verilen devlet desteklerinin salt sübvansiyonlar şeklinde değil, yatırımları destekleyici nitelikte olmasının önemi ortaya konulmuştur. Kırsal alanda faaliyet gösteren tüm paydaşların kamu, çiftçi ve özel sektör ve STK'ların işbirliği içinde katılımcılık anlayışıyla görev alması yaklaşımı benimsenmiştir. Burada vurgulanan katılımcılık yaklaşımı çiftçilerin sadece alınan kararlara katılımı değil, kararların alınmasına katılması anlamına gelmektedir.

5.Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin kırsal kalkınma politika belgelerinde ele alınan konular, sorun tespitleri ve çözüm önerileri kırsal alanları, kırsalda ve/veya tarımda faaliyet gösteren, yaşamını sürdüren kesimi ilgilendirmektedir. Söz konusu belgelerde ortaya konulan amaç, hedef ve stratejilere yönelik faaliyetlerin uygulanabilirliğinin izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında ortaya çıkan aksaklıkların, büyük oranda çeşitli temel istatistiksel göstergelerde kırsal alan detayında veriye erişilememesinden dolayı yaşandığı görülmektedir. Mevcuttaki sorunlar, kır ve kent tanımının yerleşim yerleri nüfusları dikkate alınarak yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, mevcut tanımın idari sınırlara bağlı tanımlama olduğu söylenebilir. TÜİK, 1982

yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayımlanan "Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı" kriterlerini kullanarak 20.001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerini kent, 20.000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerlerini kır olarak sınıflandırmıştır. Ancak, Resmi Gazete’de yayımlanan 5393, 6360 ve 6447 sayılı kanunlara dayalı olarak 2014 yılı Mart ayında gerçekleşen idari bölünüş değişiklikleri, kır-kent yapısına önemli etkiler yapmıştır. Bu nedenle, kır ve kent yapısının temsiliyetinde olası sorunların önüne geçmek amacıyla, TÜİK Başkanlığı tarafından 2014 yılından itibaren tüm istatistiklerin kır ve kent ayrımında değil; ülke genelinde üretilmesi kararı alınmıştır. Ancak, bu durum, kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik plan ve projelerin hazırlanmasında gerekli verilerin istenen düzeyde temin edilememesine yol açmaktadır.

Kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının daha etkin bir biçimde analiz edilmesi, buna bağlı olarak kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde etkinliğin sağlanabilmesi için gerekli veri setinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, kırsal alan tanımı ile bu tanımı oluşturan bileşenlerin Türkiye'nin özel koşullarına uygun bir şekilde güncellenmesi, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayacak bir düzeye getirilmesi gerekmektedir. TÜİK veri tabanında 2014 öncesi döneme yönelik yayınlanan kır-kent ayrımındaki istatistiklerin özellikle işgücü ve istihdam yapısı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, yoksulluk oranı gibi “İşgücü” ve “Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları” başlıkları altındaki oldukça kısıtlı veri setlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Oysaki kırsal politikaların belirlenmesine ve uygulanmasına zemin oluşturacak göç istatistikleri, eğitim, sağlık, cinsiyete yaş grubuna göre nüfus verilerinin kırsal alan ayrımında üretilmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu verilerin bir kısmı iller düzeyinde bile yayınlanmış değildir. 2002 yılında yürürlüğe giren Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (IBBS) olmasına rağmen hala bazı istatistikler bu ayrıntıda derlenememektedir. Örneğin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, gini katsayısı ve yoksulluk oranı gibi veriler sadece Türkiye geneli düzeyinde yayınlanmaktadır. Bir diğer dikkati çeken nokta ise; 2014 öncesi kır-kent ayrımındaki yoksulluk oranı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, gini katsayısı gibi bazı göstergelerin 2014 yılı öncesi döneme ait verileri sadece ilgili döneme ait haber bültenlerinde yayınlanmakta, veri tabanı içerisinde yer almamaktadır. Bu durum verilerin erişilebilirliği ile ilgili ikilik yaratmaktadır.

Bir başka ikilik yaratan nokta ise TÜİK tarafından kır-kent ayrımında yayınlanan bazı verilere (Örneğin; iller düzeyinde köy nüfusları) en son 2012 yılını içerecek şekilde yer verilirken, diğer bazı verilerin (kırsal alan işgücü istatistikleri) ise son derlendiği tarih 2013 olarak gösterilmektedir. İdari bölünüş değişikliklerinin 2014 yılı Mart ayında gerçekleştiği göz önüne alındığında bütün kırsal verilerin en son 2013 yılını da kapsayacak şekilde mevcut olması beklenmektedir.

TÜİK veri tabanında adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları incelendiğinde; nüfus sayılarının istatistiki bölge birimleri, il ve ilçeler düzeyinde beşer yıllık dönemi kapsayan dar aralıklı yaş grubu ve cinsiyet ayrımında mevcut olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tek tek mahalle ve köy özelindeki veriler cinsiyet ve yaş grubu ayrımı olmadan sadece 2014 öncesi dönem için mevcuttur. Görüldüğü üzere sadece 2014 sonrası için değil, öncesi dönemde de kırsala ait demografik yapı verileri kapsamlı bir şekilde mevcut değildir. Oysaki kırsal alanların cinsiyet ve yaş grubu detayında nüfuslarının bilinmesi kırsal kalkınma politikalarında hedef kitesine yönelik olarak çalışmak bakımından oldukça anlamlı verilerdir (TÜİK, 2023).

Eurostat’ın kırsal kalkınma veri tabanı içinde ele aldığı önemli kırsal verilerden (nüfus yoğunluğu, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus, kaba doğum-ölüm oranları, cinsiyet ve yaşa göre işgücü ve istihdam yapısı, cari fiyatlar ile GSYH, cinsiyete göre eğitim düzeyi, ölçek boyutuna göre iş demografisi vb.) hiçbiri TÜİK veri tabanında kır-kent ayrımında mevcut değildir. TÜİK kırsal kesimin genel ekonomik ve sosyal profilini yansıtmak üzere, düzenli aralıklarla

güncellenen kırsal göstergeler veri tabanına sahip değildir. Kırsal nüfusu ve kırsal alanları ilgilendiren veriler dağınık bir şekilde çeşitli veri tabanları taranarak elde edilmektedir. 2014 sonrası veriler genellikle Türkiye geneli şeklinde derlenmekte, nadir de olsa bazı verilerin ilçe düzeyine kadar detaylandırıldığı görülmektedir, fakat bu veriler üzerinden kırsal alan veya köy düzeyinde bir çıkarım yapmak oldukça zordur.

Kırsal alanlardaki fiziki altyapıya ilişkin olarak; asfalt-beton köy yolu uzunluğu, internet erişimi, kanalizasyon şebekesine sahip köy sayısı, şebekeli içme suyu köy sayısı, katı atığı toplanan köy sayısı, yerleşik alan tespiti yapılmış köy sayısı, atık suyu ve içme suyu arıtılan köy sayısına ilişkin veriler TÜİK veri tabanında yer almamaktadır. Tarımsal üretim altyapısına ilişkin örneğin; sulanan tarım arazisi ve ne tür sulama teknikleri kullanıldığına dair bir veri TÜİK tarafından yayınlanmamaktadır. Benzer şekilde erozyona maruz kalmış araziler ile ilgili de herhangi bir veri TÜİK veri tabanında bulunmamaktadır. Ayrıca toplulaştırma yapılmış tarım arazilerine ilişkin veri TÜİK kapsamında yer almamaktadır.

Sosyal altyapı hizmetleri ele alındığında ilkökula ve ortaokula erişebilen nüfus oranı veya köye en yakın eğitim-öğretim birimi mesafesi gibi konularda TÜİK veri yayınlamamaktadır. Benzer şekilde hastaneye erişebilen nüfus ile ilgili veriler de TÜİK kapsamında mevcut bulunmamaktadır. Özellikle son 20-25 yılda kırdan kente göç sonucunda kırsal alanlardaki pek çok eğitim ve sağlık birimleri kapanmış, bu durum hizmetlere erişimde aksaklıklar ortaya çıkarmış, sonuç olarak temel hizmetlere erişim sorunu kırsaldaki çözümü daha da derinleştirmiştir. Oysaki eğitim-öğretim ve sağlık kurumlarının erişilebilirliği ve fiziksel donanımı gibi verilerin her bir köy özelinde ulaşılabilir olması kırsal kalkınmada çözüm odaklı proje ve politikalar geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Söz konusu verilerin bir kısmına ilgili kurumların iç belgelerinden ulaşım imkânı bulunmakla birlikte, özellikle kırsal alanlardaki fiziksel ve sosyal altyapı istatistiklerinin TÜİK kapsamında yer alması kırsal alanlara yönelik politikaların yönlendirilmesinde pratiklik sağlayacaktır.

Üçüncü Tarım Şurası komisyon raporunda söz edilen hedeflerden biri; kırsal nüfusun (yerleşik ve gezici) diğer pek çok temel gereksinime olduğu gibi sosyal güvenceye de kavuşturulmasıdır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019). Kırsal alanların en önemli aktörü olan çiftçiler aynı zamanda aile çiftçiliğinin yoğunlukta olduğu Türkiye gibi ülkelerde kırsal kalkınma politikalarının da öncelikli hedef kitlesi konumundadır. Maalesef Türkiye geneli toplam çiftçi sayısı henüz netlik kazanmış bir veri değildir. Çeşitli resmi kurumlarca açıklanan veriler bu konuda bir fikir vermek konusunda etkili olabilmekte, ancak kesin rakamı ifade etmemektedirler. Çiftçi kayıt sistemine kayıtlılık zorunluluk içermemektedir. Dolayısı ile buradaki rakam gerçek değerinin altında olabilmektedir. Sosyal güvenlik kurumu tarafından açıklanan çiftçi sayısı verileri ise sadece kayıtlı çiftçileri içermektedir. TÜİK tarım sektöründe istihdam edilen nüfusa yönelik verileri sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmama durumuna göre yayınlamakla birlikte, tarım sektöründe istihdam edilen nüfus sadece çiftçilik ile uğraşan nüfusu temsil etmemektedir. Dolayısı ile açıklanan resmi verilerin hiçbiri Türkiye'deki çiftçi sayısını tam olarak yansıtmamakla birlikte, gerçeğe en yakın rakam olarak TÜİK verileri esas alınabilir olarak gözükmektedir. Mevsimlik çalışan işçi sayısı net olarak bilinmeden toplam çiftçi sayısına kesinlik kazandırmak zor olacaktır. TÜİK verileri ışığında Türkiye'de tarım sektöründe kayıt dışılığın %85'i aştığı göz önüne alındığında, mevsimlik işçilerin toplam bitkisel üretimde oldukça önemli bir katkı sağladıkları yadsınamaz bir gerçektir. Öte yandan tarımda kayıt dışı çalışanların büyük bölümünün mevsimlik tarım işçisi olduğu düşünüldüğünde işçi sayısı verisinin TÜİK veri tabanında mevcut olmayıp, kayıt dışı işçi sayısı verisinin mevcut olması kendi içinde çelişkili bir durumdur. Türk tarımında bu denli önemli paya sahip olan mevsimlik işgücü sayısının bilinir olması, tarım sektöründe yıllardır kronikleşmiş olan eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim konularında yaşanan sorunların çözümüne yönelik önemli bir adım niteliğindedir. Mevsimlik işgücü aynı zamanda kırsal alanda

çocuk ve kadın nüfusu doğrudan etkileyen bir sorunlar yumağının merkezinde bulunmaktadır. Mevsimlik işgücü sayısının bilinmesi ve TÜİK veri tabanında yer alması ile tarımda çocuk işgücü ve eğitime erişim olanakları arasındaki bağlantı mekanizmasının ne şekilde işlediği daha net bir şekilde ortaya çıkmış olacaktır. ÇKS, SGK ve TÜİK verilerinin bütünleştirilerek tek bir veri tabanı üzerinden yayınlanması Türkiye'deki net çiftçi sayısı ile ilgili kafa karışıklığının giderilmesini sağlayacaktır. Tablo 1'de seçilmiş bazı kırsal göstergelerin TÜİK veri tabanındaki mevcudiyet durumu ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Seçilmiş bazı kırsal göstergelerin TÜİK veri tabanındaki mevcudiyet durumu

Gösterge	2014 Öncesi Veri Mevcut	Kırılım Göstergeleri	2014 Sonrası Veri Mevcut	Kırılım Göstergeleri
Nüfus	√	Türkiye geneli, Köy/Şehir	√	Türkiye geneli, İBBS 1-2-3, İlçe
Nüfus Yoğunluğu	√	Türkiye geneli	√	Yaş grubu, cinsiyet Türkiye Geneli, İBBS-3
Göç sayısı / hızı	√	İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim	√	İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim
İşgücü	√	Türkiye geneli, İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim, Kır/Kent	√	Türkiye geneli, İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim
Çocuk işgücü	√	Türkiye geneli, Kır/kent (2006 ve 2012), Sektörel dağılım	√	Türkiye geneli, Sektörel dağılım
Mevsimlik işgücü İstihdam	-	-	-	-
	√	Türkiye geneli, İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim, Kır/Kent	√	Türkiye geneli, İBBS 1-2-3, Yaş grubu, Cinsiyet, Eğitim
İşsizlik	√	Türkiye Geneli, İBBS-1, İBBS-2, Sektörel dağılım, Yaş grubu, Cinsiyet Eğitim, Kır/kent	√	Türkiye Geneli, İBBS-1, İBBS-2, Sektörel dağılım, Yaş grubu, Cinsiyet Eğitim
SGK'ya kayıtlılık durumu	√	Türkiye geneli, Sektörel dağılım	√	Türkiye geneli, Sektörel dağılım
Yoksulluk Oranı	√	Hanehalkı tipi, Eğitim düzeyi, Kır-kent	√	Hanehalkı tipi, Eğitim düzeyi
Hanehalkı kullanılabilir fert geliri	√	Hanehalkı tipi, Kır-kent	√	Hanehalkı tipi
Gini katsayısı	√	Türkiye geneli, İBBS-1, İBBS-2, Kır/Kent	√	Türkiye geneli, İBBS-1, İBBS-2
GSYH	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, NACE rev.2, Sektörel dağılım	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, NACE rev.2, Sektörel dağılım
Eğitim hizmetlerine erişim	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, Cinsiyet, Yaş grubu	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, Cinsiyet, Yaş grubu
Eğitim düzeyi	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, İlçe, Cinsiyet, Yaş grubu	√	Türkiye geneli, İBBS-1-2-3, İlçe, Cinsiyet, Yaş grubu
Sağlık hizmetlerine erişim	√	Türkiye geneli, İBBS-3	√	Türkiye geneli, İBBS-3

Mevcut sorunlar, şu anki kır-kent tanımının yerleşim yerlerinin nüfusunu dikkate alarak oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, tanımın genelde idari sınırlara

dayalı olması anlamına gelir. Bu nedenle, uzun vadede kullanılabilir, hem AB standartlarına uygun hem de idari sınırlara bağlı olmayan bir ulusal tanımın oluşturulması, kırsal kalkınma politikalarının doğru bir şekilde yönlendirilmesi, planların ve projelerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi, aynı zamanda uluslararası karşılaştırmalara olanak tanıyan istatistiklerin üretilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

TÜİK, yeni bir kır-kent tanımının oluşturulması amacıyla başlattığı çalışmaları kapsamında, Resmi İstatistik Portalı web sayfasında kısa bir bilgilendirme açıklaması yapmıştır. TÜİK'in açıklamasına göre, uluslararası uygulamalardan biri olan "ayrıştırma" (areal interpolation) yöntemi kullanılarak bir kilometrekare çözünürlüklü nüfus yoğunluğu gridleri üretilmiştir. Bu gridlerin oluşturulmasında, temel olarak il/ilçe sınırları haritası, ADNKS nüfus sonuçları ve CORINE Arazi Örtüsü/Kullanımı sınıflaması kullanılmıştır. CORINE, Avrupa Çevre Ajansı tarafından belirlenen Arazi Örtüsü/Kullanımı Sınıflandırmasına uygun olarak, uydu görüntüleri üzerinden bilgisayar destekli görsel yorumlama yöntemiyle elde edilen arazi örtüsü/kullanımı verisidir. Bu bağlamda, elde edilen nüfus yoğunluğu gridlerinin her bir kilometrekarelik hücresinde tahmini nüfus yoğunluğu hesaplanmıştır. EUROSTAT normlarına uygun olarak geliştirilen nüfus yoğunluğu gridinden yola çıkarak, yine EUROSTAT tarafından oluşturulan kır-kent tanımlarından faydalanılarak il ve ilçe bazında üçlü sınıf kırılımında, kır ve kent sınıflandırması yapılmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022).

TÜİK 2010-2018 yıllarını kapsayan Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerini revize etmiş, gösterge setini daha çok tarımsal ve kırsal gösterge içerecek şekilde genişletmiş ve detaylandırmıştır (TÜİK, 2020). Göstergeler netleştikten sonra, sıra verilerin derlenip düzenlenmesine gelecektir. Bütün süreç sona erdiğinde tarım ve kırsal kalkınma politikalarına veri tabanı niteliğinde faydalı istatistikler elde edilmiş olacaktır. Bu süreçte kazanılan deneyimin de yardımı ile kır-kent ayrımında, ulusal kırsal kalkınma belgelerinin de üzerinde durduğu amaç ve hedeflere yönelik kırsal göstergeler oluşturulmaya devam edilmeli, sektörün ve politika yapımcıların gereksinim duyduğu verilerin kolaylıkla ulaşılabildiği tek bir platform üzerinden yayınlanması sağlanmalıdır. Özellikle, kırsal alan fiziki altyapı hizmetleri ile yaşam kalitesini belirleyen istatistiklerin daha detaylı ortaya çıkarılması, kırsal kalkınma uygulamaları için gerekli bir araştırma olacaktır. Ayrıca elde edilen verilerin Eurostat veri tabanında olduğu gibi tarım ve kırsal kalkınma şeklinde ayrı ayrı başlıklandırılan veri tabanları üzerinden yayınlanması verilerin erişilebilirliği ve kullanım kolaylığı açısından faydalı olacaktır. Zira mevcut durumda TÜİK kırsal kalkınma alanında özelleşmiş bir veri tabanına sahip olmadığından dolayı, talep edilen verileri bulmak için çeşitli veri setlerini incelemek durumunda kalınmaktadır (Eurostat, 2023).

Kırsal ve tarımsal politikaların etkili bir şekilde yönlendirilmesini sağlayacak, gereksinim duyulan istatistiksel verilerdeki boşluklar; kır-kent tanımlamasındaki belirsizliklerin getirdiği kırsal veri eksiklerinin dışında, yirmi yıllık bir süreçte tarım sektörü gibi stratejik bir sektörde nitelikli istatistiksel veri toplanamamasından da kaynaklanmaktadır. En yakın zamanda kapsamlı bir tarım sayımı yapılarak özellikle tarımsal işletme sayısı, işletme ölçek yapısı, aile çiftçiliği ve çiftçilik kavramı, çiftçi sayısı,

mevsimlik işçi sayısı ve kırsal nüfusun demografik yapısına ilişkin verilerin daha detaylı bir şekilde ortaya çıkarılması, tarım ve kırsal alanlardaki sorunların daha etkili bir şekilde analiz edilip, çözüm odaklı projeler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak kırsala ilişkin verilerin ihtiyaç temelli (toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek) üretilmesi ve mümkünse tek bir ulusal resmi kaynak üzerinden yayınlanması, güncel ve güvenilir verilere kolay erişim sağlanması, tarımsal veri havuzunun genişletilerek bu verilere dayalı olarak CORINE uygulamasında olduğu gibi ileri bilgi-veri üretim teknolojilerine yatırım yapılması, AB Uyum Yasaları içerisinde çiftçilerin Çiftlik Muhasebesi Veri Ağı Sistemini kullanımının sağlanması önemlidir.

Çıkar Çatışma Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Yazarlık Katkısı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Etik Onay Beyanı

Bu makalede insan veya hayvan deneklerle herhangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle etik onaya gerek duyulmamaktadır

KAYNAKLAR

- Akalın, A. (2021). Planlı dönemler itibariyle Türkiye’de kalkınma çalışmaları ile kırsal kalkınma arasındaki ilişki, *Ahi Evran Akademi*, 2(1): 32-39
- EUROSTAT. (2020a). *Rural development database*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/rural-development/data/database>. Erişim: Kasım 2022.
- Eurostat. (2020b). *Sustainable development indicators*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators>. Erişim: Kasım 2022.
- Eurostat, (2023). *Rural europe*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Rural_Europe. Erişim: Aralık 2022.
- Geray, U., (1991). *Ekonomi*, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3633, Or. Fak. Yayın No:408, 291-292
- Gülçubuk,B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Ozer, D., Kan, M. & Kepoğlu, A. (2010). Kırsal kalkınma yaklaşımları ve politika değişimleri, *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII.Teknik Kongresi*, pp.1227-1243
- Güven, O. (2017). Türkiye kırsal kalkınma politikalarının analizi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (63), 209-227.
- OECD. (2022). National area distribution. <https://data.oecd.org/popregion/national-area-distribution.htm#indicator-chart>. Erişim: Aralık 2022.
- Olgun, Susta, (2018). *6360 sayılı yasa ile oluşan yeni büyükşehir yasasının kırsal alanda hizmet etkililiği açısından incelenmesi: İzmir ili Kiraz ilçesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara]
- Savaş, F.V., (1979). *Kalkınma ekonomisi*, İ. İ. T. İ. A. Nihad Sayar Yardım Vakfı Yayınları (İkinci baskı). 315-547
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2004). *II. Tarım şurası: kırsal kalkınma politikaları komisyon raporu*, Ankara. <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/15588> Erişim: Ocak 2023.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2014). *II. Ulusal kırsal kalkınma strateji belgesi*, Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150221-12-1.pdf>. Erişim: Nisan 2022.

- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2018). *Onbirinci kalkınma planı: kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu*, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, Erişim: Kasım 2022.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2019). *III. Tarım orman şurası*, Ankara https://cdniys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetGaleriFile/330/DosyaGaleri/958/iii_tarim_orman_surasi_sura_kitabi.pdf. Erişim: Nisan 2022.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2021). *Ulusal kırsal kalkınma stratejisi 2021-2023*, Ankara <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/UKKS-Strateji-Belgesi.pdf> Erişim: Aralık 2023.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2022). *Coordination of information on the environment - çevresel bilginin koordinasyonu projesi* <https://corine.tarimorman.gov.tr/corineportal/> Erişim: Aralık 2023.
- Tolunay, A. & Akyol A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: temel kavramlar ve tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 116-127
- TÜİK, (2020). *Resmi istatistik portalı, sürdürülebilir kalkınma hedefleri* <https://officialstatistics.gov.tr/en/detail/subject/sustainable-development-indicators/> Erişim: Kasım 2022.
- TÜİK, (2022). *Resmi istatistik programı 2022-2026*, Ankara https://officialstatistics.gov.tr/media/pdf/rip/resmi_istatistik_programi.pdf Erişim: Ekim 2022.
- TÜİK, (2023). *Haber bülteni, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları-2022* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> Erişim: Ekim 2022.
- Yenigül, S. B., (2017). Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi, *Planlama Dergisi*, 27(1): 16-25.

To cite: Olgun Susta, G. 2024. Examination of Rural Data in Turkey's Rural Development Reports and Their Accessibility within the Turkstat Database. *Journal of Agriculture Faculty of Düzce University*, 2(1):32-45.

Alıntı için: Olgun Susta, G. 2024. Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Belgelerinde Yer Alan Kırsal Veriler ve Bu Verilerin TÜİK Veritabanında Erişilebilirliği Açısından İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(1):32-45.